Здзівіць новымі інтэрпрэтацыямі народнай спадчыны беларускага слухача ўжо амаль немагчыма: яе парасткі праніклі ва ўсе кірункі айчыннай музыкі — ад джаза да метала, ад эстрады да IDM. Стылістычнае дрэва постфальклору вырасла надзвычай раскідзістым, але... Як не даць засохнуць яго караням?
Загадчык кафедры этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Вячаслаў КАЛАЦЭЙ прапанаваў "К" правесці "круглы стол" на гэтую "вечную" тэму, далучыўшы да яе некалькі "ўдакладняльных" пытанняў. Як (і ці магчыма) захаваць фальклор у яго каранёвым выглядзе? Якія формы інтэрпрэтацыі народнай спадчыны з'яўляюцца дапушчальнымі? Наколькі прыдатная для аўтэнтыкі сцэна сельскай установы культуры ці сталічнага начнога клуба? Ці эфектыўныя высілкі радыё, тэлебачання, Інтэрнэта ў прасоўванні нацыянальнай фольк-музыкі? Да абмеркавання гэтых надзённых і праблемных пытанняў у рэдакцыйны інфацэнтр былі запрошаны лідар гурта "Палац", выкладчык БДУКіМ Алег ХАМЕНКА, журналістка Алена ЖУКАВА, кампазітар Канстанцін ЯСЬКОЎ, радыёжурналістка і эксперт фэсту Еўрапейскага вяшчальнага саюза "Contemporary folk" Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ, тэлежурналістка і сцэнарыстка Святлана ВАСІЛЕВІЧ, кіраўнік аўтэнтычнага гурта "Стаўбунскія вячоркі" з Веткаўскага раёна Святлана ПАРАШЧАНКА. А таксама вялі гутарку рэдактары аддзелаў "К" Яўген РАГІН і Ілья СВІРЫН.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — На пачатку нашай гутаркі нагадаю "школьную" ісціну: фальклор — мастацтва вуснай традыцыі, і ўжо хаця б таму "не пасуе" сучаснаму веку інфармацыйных тэхналогій. Але менавіта з гэтай прычыны — ён найбольш каштоўны ў эпоху глабалізацыі. І вось, сёння мы назіраем дзве супярэчлівыя з'явы. З аднаго боку, аўтэнтычны фальклор набывае ўсё большую папулярнасць, асабліва сярод гарадской моладзі. З іншага, кожны ўжо разумее: каб захаваць тыя яго скарбы, якія дайшлі да нашых дзён, неабходна мэтанакіраваная дзяржаўная палітыка ў гэтым напрамку.

Лішне нават казаць, што дзяржава не пакідае дадзеную тэму без увагі. Доказам таму — і адна з леташніх пасяджэнняў калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, прысвечанае перайманню традыцыйнага мастацтва ў навучальным працэсе БДУКіМ. Па яго выніках была прынята канкрэтная пастанова, і калі не [illegible] безумоўным выкананнем, працэсы злучэння сучаснай адукацыі, рынкавай дзейнасці, прафесійнага мастацтва з аўтэнтычным фальклорам будуць адладжвацца і дасканаліцца. З часу той калегіі мінула больш за паўгода. Але ў гэтых выніках прабуксоўка — відавочная.

Яўген РАГІН: — У якіх канкрэтна?

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Адна з апошніх надзей на перайманне вясковага аўтэнтычнага фальклору — фестываль "Берагіня". Калегія абсалютна слушна ўзняла пытанне, каб гэты праект, які на сёння ўжо фактычна вырас з фармату фэсту, пераўтварыўся ў цэлую сістэму этнакультурнага выхавання, стаў асновай для міжгаліновай дзяржаўнай праграмы, дзе была б задзейнічана сістэма як культуры, так і адукацыі. На жаль, такія дзейсныя захады пакуль не робяцца.

Яўген РАГІН: — Так, іншым разам у гэтай справе не стае сістэмнасці. Зрэшты, ужо і сёння шмат у якіх сельскіх установах культуры існуюць этнагурты, што выконваюць менавіта аўтэнтычны фальклор.

Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ: — З'яўляюцца і дзіцячыя калектывы-спадарожнікі, якія пераймаюць традыцыі непасрэдна ад іх носьбітаў...

Святлана ПАРАШЧАНКА: — У нас у дзіцячым садку малеча пяе ды водзіць карагоды разам з бабулямі...

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Наведваючы "Ваджэнне стралы" ў Стаўбуне, я з году ў год адзначаю прыкметны рост маладых удзельнікаў абраду, хаця яшчэ нядаўна іх амаль не было. Гэта сапраўды тэндэнцыя, альбо яна мне толькі падаецца такой?

Святлана ПАРАШЧАНКА: — Так, моладзі сапраўды становіцца ўсё больш. Мабыць таму, што мы сталі актыўна з ёю працаваць.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Кажучы пра ўкараненне адукацыйных падыходаў, мы разлічваем на тое, што з соцень ахопленых дзетак застануцца дзясяткі, якія стануць адмысловымі майстрамі — носьбітамі нашай народнай культуры, засвоенай на дакументальнай аснове.

Прыкладам, мы дамагаліся таго, каб у школах увялі пасаду этнапедагога: ліч, ён патрэбны не менш за псіхолага. На жаль, пакуль нічога з гэтага не атрымалася. Адпаведна, на дзяржаўным узроўні мы прызналі, што фальклор — гэта не атавізм, але канкрэтныя захады па яго захаванні пакуль сутыкаюцца з тэхнічнымі праблемамі.

Яўген РАГІН: — Хачу бы закрануць тут іншае пытанне: ці запатрабавана сёння аўтэнтыка на сцэне тых жа СДК?

Алег ХАМЕНКА: — Сапраўды, у клубах з народных калектываў часам пытаюцца: што гэта вы там спяваеце? Маўляў, у нас ёсць план мерапрыемстваў, і будзьце ласкавыя яму адпавядаць...

Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ: — Кіраўнікі клубных устаноў часцяком арыентуюць калектывы не на захаванне звычая, а менавіта на канцэртныя выступленні, тым больш, цяпер актуальная тэма платных паслуг... І яна няўмольна дыктуе свае, гэтныя творчыя стандарты, далёкія ад аўтэнтыкі.

Яўген РАГІН: — Больш чым пераканаўча: зарабляць грошы можна і з дапамогай фальклору!

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Але ж, пагадзіцеся, гэтым павінны займацца не самі носьбіты традыцыі.

Яўген РАГІН: — Згодны! Мы ўжо які год прыкладаем намаганні, каб у райаддзелах культуры з'явіліся кампетэнтныя маркетолагі, здатныя не проста зарабляць сякую-такую капейчыну, але і прывабліваць публіку добрым густам. Тым больш, наша аўтэнтыка выклікае неймаверную цікавасць за мяжой, і патэнцыял яе "экспарту" пакуль далёка не вычарпаны.

Святлана ПАРАШЧАНКА: — У Вільнюсе нас прымалі так, што ажно мароз па скуры! Зала, разлічаная прыкладна на тысячу гледачоў, апладзіравала стоячы!

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Як толькі падобныя аўтэнтычныя калектывы выходзяць на сцэну ў Вільнюсе, Санкт-Пецярбургу, Мінску, гледачы адразу пачынаюць апладзіраваць! Ад носьбітаў фальклору ідзе нейкі энергетычны пасыл, які адразу адчувае публіка. Іншая рэч, што гастрольны графік "Стаўбунскіх вячорак" пакуль насычаным не назавеш, ды і пляцовак для выступленняў бракуе.

Увогуле, мяне вось што здзіўляе. Каб авалодаць аўтэнтычнай манерай спеву, трэба гадамі вучыцца. Гэта складаная мастацкая сістэма. Але чаму ж тады найбольш жывучымі становяцца тыя ўзоры псеўдафальклору, якія не маюць ніякага дачынення да аўтэнтыкі? Хаця б нават у самой метадалогіі творчасці: прымусь тых бабуль з вёскі заспяваць пад фанаграму! А некаторыя артысты спяваюць — і называюць сябе "народнай творчасцю"!..

Ілья СВІРЫН: — Эстрадна-фальклорныя калектывы сёння прысутнічаюць як на прафесійнай сцэне, так і ў сценах ледзь не кожнага СДК. Сёй-той да іх ставіцца дужа скептычна: маўляў, гэта не мадэрнізацыя, а прафанацыя. Тым не менш, тая з'ява жыве ўжо не першае дзесяцігоддзе ды, здаецца, мае трывалы поспех сярод публікі. Дык што гэта: кітч, папулярызацыя народнай культуры альбо, можа, нават яе арганічная форма на сучасным этапе?

Алена ЖУКАВА: — Мне даводзілася браць інтэрв'ю ва ўдзельнікаў некаторых вельмі вядомых калектываў з гэтай плеяды. Прызнаюся шчыра: я ніколі не сказала б, што фальклор — гэта не толькі іх праца, але і сапраўднае пакліканне, што яны жывуць ім па-за межамі сцэны. І ў мяне з'явілася пытанне: ці ўсведамляюць яны каштоўнасць народнай спадчыны?

Яўген РАГІН: — На Палессі мне неяк скардзіліся бабулі: маўляў, прыязджаў да нас некалі Уладзімір Георгіевіч Мулявін ды ўважліва слухаў нашы спевы, а вось яго паслядоўнікі нешта не завітваюць...

Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ: — І яны шмат у чым сябе абдзяляюць. У нас на радыё не так даўно аднавілася традыцыя фальклорных экспедыцый, маршруты якіх мы распрацоўвалі з дапамогай вялікага энтузіяста Рэгіны Гамзовіч. На тым жа Палессі нас чакала мноства адкрыццяў!

Алена ЖУКАВА: — Не так даўно мы збіралі народныя песні разам з пост-металічным гуртом "Relikt", і бабулі здзіўляліся: чаму нам, маладым, гэта цікава?..

Алег ХАМЕНКА: — На маю думку, сітуацыя вытлумачальная. Вы ідзяце ў музей, каб паглядзець керамічную вазу чацвёртага стагоддзя да нашай эры, але ж дома выкарыстоўваеце зусім іншы посуд — "штампоўку" за некалькі дзясяткаў тысяч. Каштоўнасць гэтых рэчаў проста несувымерная. Тое ж самае датычыцца і фальклору ды псеўдафальклору.

Яўген РАГІН: — Думаю, і "Палац", і, скажам, "Бяседа", якую многія крытыкуюць, могуць стаць своеасаблівымі прыступкамі да чагосьці больш аўтэнтычнага…

Алена ЖУКАВА: — Пагаджуся. Адкуль бяруцца аматары аўтэнтычнага фальклору? Перадусім — менавіта з ліку прыхільнікаў яго сучасных інтэрпрэтацый: тых жа "Палаца" альбо "Троіцы". Але ж і сам узровень інтэрпрэтацый мусіць быць належным. Нічога не маю супраць поп-фольку, калі ён гучыць гэтак сама якасна ды сакавіта, як песні "Аляксандры & Канстанціна". Але такіх калектываў не так і шмат…

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — У нас вельмі часта кажуць: маўляў, людзям патрэбны менавіта "сцэнічны" фальклор, а вось аўтэнтыка — даруйце.... Але як чалавек, які ў гэтай справе зусім не староннi, я маю шмат нагод усумніцца ў аб'ектыўнасці такога сцвярджэння. Урэшце, на чым яно грунтуецца?

Алена ЖУКАВА: — Ні на чым. Міфаў у нас наогул вельмі шмат, і прычына тут зразумелая: моцна бракуе маркетынгавых даследаванняў, здатных выявіць рэальныя ўпадабанні слухача. Возьмем звычайны прыклад: людзі ладзяць нейкі фэст. Як яны выбіраюць выканаўцаў, як прыходзяць да высновы, што той або іншы гурт цікавы аўдыторыі? Ці робяцца апытанні, ці ходзяць арганізатары фэстаў на іншыя імпрэзы, каб пашыраць свой кругагляд? Думаю, наўрад ці.

Што да густаў... Мяне запрасілі сюды ў якасці стваральніка партала, прысвечанага экстрэмальнай музыцы, але ж мая асноўная праца — рэдактар беларускіх навін найбуйнейшага расійскага паштовага сервера. Таму я штодня маю справу з падлікам трафіку і рэйтынгам матэрыялаў — ды, адпаведна, паспела сфарміраваць пэўнае ўяўленне пра тое, што цікава "звычайным" жыхарам нашай краіны.

Ілья СВІРЫН: — Няўжо і фальклор — сярод гэтых тэм?

Алена ЖУКАВА: — Досвед паказвае, што ў цэлым наш інфармацыйны спажывец вызначаецца куды большай цікавасцю да сваёй гісторыі і культуры, чым жыхары суседніх краін. Замежныя калегі моцна здзівіліся, даведаўшыся, што топавай навіной у нас стаў матэрыял пра рэстаўрацыю Нясвіжскага замка. Упадабанні іх аўдыторыі зусім іншыя: сенсацыі з жыцця зорак і г. д. А ў нас выдатна ідуць, скажам, рэпартажы з фольк-фэстаў. Але галоўнае тут — падача. Калі прыдумаць інтрыгоўны загаловак, усе адразу пачынаюць па ім "клікаць". А там ужо, можа, і глыбейшая цікавасць з'явіцца...

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Менавіта на форму падачы і трэба асабліва звярнуць увагу. Я абсалютна перакананы, што спосабы "дастукацца" да сэрца шырокай аўдыторыі патэнцыйна існуюць, проста, яны пакуль не выкарыстоўваюцца. Увогуле, мала хто сумняваецца, што магчымасці тэлебачання ў справе папулярызацыі фальклору далёка не вычарпаны.

Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ: — У Балгарыі і Румыніі мне давялося глядзець спецыяльны фальклорны тэлеканал, які ідзе кругласутачна, дзе прадстаўлены ўсе формы сучаснага фальклору: аўтэнтыка, прафесійныя калектывы, трансляцыя з фэстаў... Ты прыязджаеш, уключаеш ТБ — і здатны скласці ўяўленне пра характар і традыцыі народа. Можа, і ў нас гэта справа будучыні?

Алег ХАМЕНКА: — На той жа фэст "Камяніца" сабралася амаль пяць тысяч чалавек...

Алена ЖУКАВА: — І мне цікава, куды тыя людзі "распаўзаюцца" цягам года, ці ходзяць яны на нейкія іншыя імпрэзы. Але досвед фэсту ў кожным разе сведчыць: патэнцыйная цікавасць да фальклору — немалая, і калі прапанаваць аўдыторыі прывабны ды добра разрэкламаваны прадукт, ён мае ўсе шанцы быць запатрабаваным. Таму аргументы кшталту "зробім мы тэлепраграму пра фальклор, а яе ніхто не будзе глядзець", падаюцца не дужа пераканаўчымі. Тым больш, калі яны не падмацаваны даследаваннямі аўдыторыі.

Ілья СВІРЫН: — Адзін мой знаёмец не так даўно рабіў тэлеперадачу пра айчынных знакамітасцей. І неяк ён папрасіў мне параіць кандыдатуры герояў. Я назваў пару-тройку прозвішчаў, а ў адказ пачуў: "Ведаеш, мне патрэбны тыя героі, якіх часта паказваюць па "тэлеку". Вось і атрымліваецца зачараванае кола. Тых, каго ўжо паказваюць, будуць паказваць яшчэ больш. А сёй-той глядач тым часам крывіцца. І — справядліва задаецца пытаннем: чаму наша дзяржаўнае тэлебачанне не дэманструе нам сапраўдных культурных герояў нашага часу і нашай дзяржавы? Няўжо іх няма? Ведаю многіх носьбітаў народных традыцый і таму магу запярэчыць: героі ў нас ёсць! Гэта надзвычай цікавыя, "фактурныя", каларытныя постаці.

Алена ЖУКАВА: — Зрэшты, у цяперашнім стане вінаваты не толькі мас-медыя. На маю думку, самі ўдзельнікі фальклорных праектаў павінны больш актыўна працаваць са СМІ, часцей даваць ім інфармацыйныя нагоды. І не абавязкова гэта павінен быць новы дыск. Усё, што вы робіце, можа стаць навіной для журналістаў: хтосьці набыў эксклюзіўны інструмент, нехта радыкальна змяніў імідж... Таксама такія музыкі могуць выказвацца на тэмы вяселля, ураджаю, варажбы...

Святлана ВАСІЛЕВІЧ: — Паколькі тэлебачанне стварае калектыўнае несвядомае, куды працай было б папулярызаваць не толькі сам фальклор, але і тыя сэнсы, якія ў ім закладзены. Людзі будуць ахвотна спяваць народныя песні, калі зразумеюць, што гэты абрад можа даць ім нешта патрэбнае — скажам, здароўе або поспех. Падобныя практыкі цяпер вельмі папулярныя, і калі падаць іх на тым узроўні, на якім глядач здатны іх прыняць...

Атавізм, прабуксоўка

Алег Хаменка.

Святлана Парашчанка.

Канстанцін Яськоў.

Святлана Васілевіч.

Таццяна Песнякевіч.

Алена Жукава.

Вячаслаў Калацэй.

ці ўсё ж такі "клікабельнасць"?

А паміж фальклорам і "фальклорам" — пустка?

Ілья СВІРЫН: — Усё ж мне падаецца, што абсалютная большасць рэцыпіентаў успрымае фальклор менавіта як з'яву культуры, а не як глебу для розных парарэлігійных дактрын. І менавіта як з'ява культуры ён здатны аб'ядноўваць ды выхоўваць грамадства, а не спрыяць з'яўленню новых сектаў ды папулярызацыі забабонаў.

Канстанцін ЯСЬКОЎ: — Як мне падаецца, у кожнага з прысутных крыху іншы погляд на фальклор, на тыя задачы, якія ён павінен выконваць у грамадстве і, у тым ліку, у інфармацыйным асяроддзі. Адна справа, калі ён успрымаецца як перспектыўны сродак зараблення грошай ды піяру краін, і зусім іншая — спосаб выхавання спецыфічнага нацыянальнага светапогляду, які, без сумневу, будзе мець свае цяжкасці. І перш чым ісці на тэлебачанне, трэба вызначыцца, што ж мы хочам сказаць аўдыторыі.

Святлана ВАСІЛЕВІЧ: — Сапраўды, не так і проста дасягнуць таго, каб фальклор выглядаў на тэлеэкране натуральна. На тэлебачанні працуюць свае законы, зусім не супастаўныя з аўтэнтычнай культурай. Цяперашняму пакаленню ўласціва кліпавае мысленне, а для спасціжэння народнай культуры трэба прыкласці пэўныя намаганні. Тэлеглядач не мае да гэтага ахвоты. Ніхто не будзе глядзець на бабуль, якія спяваюць народныя песні…

Яўген РАГІН: — Я буду!

Ілья СВІРЫН: — Калі паказваць проста бабуль, ды яшчэ і ў нядзелю зранку, глядзець іх і праўда мала хто будзе. Але, як засведчыла нядаўняя практыка, тыя пазнаваўчыя стужкі, што робяцца паводле сучасных стандартаў (інтрыга, дынамізм, добрая графіка, пастаноўкі...), выклікаюць у гледача немалую цікавасць. Думаю, аўтэнтычная народная культура мае багаты матэрыял для крэатыўных сцэнарных напрацовак.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Тыя імпрэзы, што мы ладзім у сценах БДУКіМ, сведчаць: заўсёды будзе існаваць кола людзей, якім цікавы аўтэнтычны фальклор. Іншая справа, што ён патроху становіцца элітарным мастацтвам, і гэта не вельмі добра. Фальклор павінен быць даступны для ўсіх, і менавіта таму мы педаліруем тэму адукацыі і тэлебачання..

Алег ХАМЕНКА: — І вось тут хачацца ўставіць сваю рэпліку. Сёння мы вельмі шмат ужывалі слова "аўтэнтычны". Але аўтэнтычны, сапраўдны фальклор звязаны з абрадавымі дзеямі, што маюць сакральны змест ды робяцца не для публікі. А калі рытуал выносіцца на сцэну, аўтэнтычнасць немінуча губляецца…

Святлана ВАСІЛЕВІЧ: — Сапраўды, абрад — гэта магія, работа са стыхіямі. Песні спараджаюць вібрацыі, здатныя загаварыць сілы прыроды…

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Гурт "Стаўбунскія вячоркі" выконвае адны і тыя ж самыя песні і для сябе, і на публіку. Ці адчуваецца розніца?

Святлана ПАРАШЧАНКА: — Так, натуральна! Калі мы вядзём "Стралу", у нас зусім іншыя адчуванні, чым калі мы выходзім на вялікую сцэну…

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Яно і не дзіва, бо абрад і канцэрт — гэта розныя камунікацыйныя сітуацыі: у першым выпадку — зварот да звышнатуральнага, у другім — непасрэдна да слухача. Зрэшты, амерыканскі блюз напачатку таксама не быў прызначаны для канцэртнага выканання, але потым выканаўцы вынеслі яго на сцэну, захаваўшы пры гэтым манеру спеваў, гарманічную структуру і г. д.

Алег ХАМЕНКА: — У індзейцаў ёсць дзве версіі фальклору: сапраўдны — для сябе, і "для белых" — гэта значыць, для турыстаў. Вонкава яны нібыта супадаюць, але... Робячы рэч "на продаж", індзеец заўсёды дадасць туды нейкі элемент, які перакрэсліць усе сакральныя сэнсы.

Таму застаецца адно збіраць музейныя экзэмпляры сапраўднага фальклору. Безумоўна, яны могуць стаць узорамі для пераймання, але гэта будзе ў любым выпадку трансфармацыя.

Яўген РАГІН: — Але менавіта ўдалая трансфармацыя дазваляе мне, жыхару сённяшняга свету, спрычыніцца да традыцыі ўсё ж не ў музеі, а ў больш натуральным асяроддзі…

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Без сумневу, тут важная і форма падачы. У Прыбалтыцы фальклорныя фэсты часцяком ладзяцца не на сцэне, а непасрэдна на беразе ракі. Наўпрост на мурагу ставяць мікрафоны, гледачы сядзяць на траўцы, тут жа і ежа аўтэнтычная прадаецца...

Алег ХАМЕНКА: — Так, але ў дадзеным выпадку я настойваю на размежаванні паняццяў "аўтэнтычны" і "традыцыйны". Пры ўсім сваім падабенстве, гэта прынцыпова розныя з'явы. І менавіта традыцыйны фальклор, наколькі я разумею, мы сёння, перадусім, і абмяркоўваем.

Канстанцін ЯСЬКОЎ: — Прафесар БДУКіМ Уладзімір Зіневіч з "Грамніц" таксама лічыць патрэбным размежаванне фальклору і фальклярызму. На думку гэтага навукоўцы, фальклорам можна называць толькі аўтэнтычныя з'явы, а вось тое, што было перанята і, тым больш, зведала аўтарскую інтэрпрэтацыю, — гэта ўжо фальклярызм, бо страчана тая сакральнасць...

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Тым не менш, спевы, перанятыя ад носьбітаў альбо адроджаныя на дакументальнай аснове, усё ж адрозніваюцца ад разнастайных "сцэнічных варыянтаў". Думаю, спадар Канстанцін, вы і самі гэта адчулі, рыхтуючы фольк-праект "Колазварот" з ансамблем Уладзіміра Байдава "Класік-Авангард" і запрасіўшы ў дадатак да аркестра, што выконваў творы сучасных кампазітараў, менавіта тых спявачак, якія засвоілі традыцыю метадам "дэманстратыўнай антрапатэхнікі" ды навучыліся спяваць не па нотах, а з вуснага пераймання традыцыі.

Канстанцін ЯСЬКОЎ: — Так, але гэта таксама фальклярызм, хоць і не па нотах засвоены. Я выбраў менавіта такіх спявачак толькі з адной прычыны: тое, што яны робяць, выглядае куды больш якасна.

Зрэшты, цяпер традыцыйны лад жыцця страчваецца, хочам мы таго або не. А разам з ім — і фальклор, які быў яго арганічным складнікам…

Ілья СВІРЫН: — Сапраўды, як захаваць спадчыну без захавання яе натуральнага асяроддзя? Большасць народных звычаяў шчыльна знітаваны з традыцыйным сельскагаспадарчым календаром, што няўмольна становіцца архаікай. Уявіце сабе камбайнера, які спявае жніўныя песні! Зрэшты, тое ж самае адбываецца і ў выпадку з матэрыяльнай спадчынай, але тут ужо, прынамсі, выпрацаваны пэўныя алгарытмы. Пераўтвараючыся ў кавярню ці гатэль, колішні млын або стайня, безумоўна, страчвае крыху сваёй аўтэнтычнасці, што немінуча пры такой радыкальнай змене функцыянальнага прызначэння. Але гэта непазбежная для захавання аб'екта ахвяра. І што асабліва важна: навукоўцы выпрацавалі непасрэдную метадалогію такой рэканструкцыі, неяк акрэслілі межы дапушчальных змен. Напэўна, нешта падобнае мае адбыцца і ў выпадку са спадчынай нематэрыяльнай.

Алег ХАМЕНКА: — Адносна нядаўна быў адноўлены Крыж Ефрасінні Полацкай. Бясспрэчна, ён зусім не аўтэнтычны, але гэта той выпадак, калі вывучаны гістарычны матэрыял, ды і душа ўкладзена ў новую рэч.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Для адраджэння спадчыны самае важнае — менавіта дакументальная аснова. Прыкладам, ва ўніверсітэце мы выкарыстоўваем нават тыя прынцыпы навучання, што характэрны для традыцыйнай культуры, перадусім гэта шлях вуснага пераймання, т. зв. метад дэманстратыўнай антрапатэхнікі. Так, можна казаць пра другаснасць у дачыненні да аўтэнтычнай традыцыі, але... трансляцыя адэкватная першакрыніцы. І спевы тых вёсак, дзе ўжо не засталося носьбітаў традыцыі, працягваюць жыць намаганнямі маладых.

Яўген РАГІН: — Памятаю, калі мне было гадоў дзевятнаццаць, прыехаў на Веткаўшчыну Радзівон Шчадрын запісваць гурт з Барталамееўкі, і мне, як я думаў па маладосці, "пашчасціла" пры гэтым прысутнічаць. Зусім старэнькія бабулі так скакалі па сцэне, што здавалася, быццам клуб зараз разваліцца. А знакаміты кампазітар ажно плакаў, гледзячы на іх. Сёння гэтага ўжо не ўбачыш, засталіся адны ўспаміны...

Святлана ПАРАШЧАНКА: — Цяпер вось і ў Стаўбуне з'явілася праблема. Нам святар забараняе вадзіць "Стралу". Безумоўна, ён мае аўтарытэт сярод удзельнікаў абраду, і таму іх прыкметна паменела. А так шмат якія вернікі, што і спяваюць добра, у абрадзе ўжо не ўдзельнічаюць.

Святлана ВАСІЛЕВІЧ: — Аўтэнтычны фальклор адлюстроўвае зносіны славян з багамі і найвышэйшымі сіламі, таму канфрантацыя з хрысціянскай царквой непазбежная. І яна будзе тармазіць справу захавання спадчыны.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Я не быў бы настолькі катэгарычным. Ведаю выпадкі, калі ксёндз апранае вышытую кашулю ды разам з прыхаджанамі спраўляе Купалле. Сучасныя святары — людзі даволі адукаваныя, і агулам папракаць усіх не выпадае.

Ілья СВІРЫН: — Ведаю няма-ла выпадкаў, калі народныя звычаі арганічна ўплецены ў царкоўны каляндар. Прыкладам, частка абрадаў, прысвечаных святым крыніцам, шмат дзе з'яўляюцца набажэнствы. Канешне, гэтая інтэграцыя не такая глабальная, як у Афрыцы ці Лацінскай Амерыцы, дзе традыцыйныя песні і танцы сталі складнікамі літургічных практык. Так што мы не адны такія.

І самае крыўднае, што нейкай канцэптуальнай пазіцыі на гэты конт галоўныя беларускія канфесіі пакуль не выпрацавалі — рашэнні прымаюцца "на месцах" і залежаць выключна ад меркавання канкрэтных святароў.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Трэба заўсёды падкрэсліваць, што мы займаемся культурай, а не рэлігіяй…

Святлана ВАСІЛЕВІЧ: — Але ж народная культура мае сакральны змест, гэта своеасаблівая медытацыя. І, дарэчы, чаму б нам не ўваходзіць у гэты стан з дапамогай нашых народных песень замест праяў той жа індыйскай культуры?

Ілья СВІРЫН: — Сучасныя інтэрпрэтацыі фальклору могуць быць вельмі рознымі, але... Трэба памятаць пра тое, што гэта менавіта інтэрпрэтацыі, наша метамова, якая нават на паняційным узроўні не адпавядае мысленню саміх носьбітаў спадчыны. Пакажыце мне хоць адну бабулю, якая ведае словы "сакральны" або "медытацыя".

Канстанцін ЯСЬКОЎ: — Паслухаўшы тое, што тут гаварылася, я ў які раз прыйшоў да высновы, што на сённяшні дзень самая вострая праблема — гэта інтэграцыя дакументальна зафіксаванай спадчыны ў сучаснае жыццё. І я бачу, што адзінага рэцэпта тут няма. Для захавання спадчыны дзяржава што можа, тое робіць, а вось вяртаненне фальклору да жыцця ў новых умовах — справа канкрэтных людзей, кожнага з нас на той дзялянцы, за якую ён адказны.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — На вялікі жаль, у Мінску адсутнічае тая пляцоўка, дзе кожны ахвотны мог бы ў любы дзень тыдня пачуць і ўбачыць сапраўдны фальклор.

Алег ХАМЕНКА: — І гэта — праблема з праблем! Бывае, прыязджаюць замежнікі, і няма іх куды павесці. Цяпер фальклорныя ансамблі вымушаны карыстацца сцэнамі, прызначанымі для эстрады, харэаграфіі, усяго, што заўгодна! А менавіта фолькавай сцэны — у прамым сэнсе слова — у нас акурат і няма. Няма адпаведнага аздаблення, святла, акустыкі, у рэшце рэшт, адмысловых мікрафонаў! Для ансамбляў і грымёркі ж патрэбны прасторныя…

Раней мне падавалася, што справу можа выправіць стварэннем у Мінску нейкага, умоўна кажучы, Дома фальклору, але цяпер больш перспектыўным падаецца іншы фармат — фольк-клуб, па ўзоры рок-клубаў: не проста "сталоўка са сцэнай", а канцэртная зала з арыгінальнымі праграмамі. Прыкладам, штодзень а восьмай вечара там грае дудар ці лірнік, і ўсе турысты пра гэта ведаюць.

Яўген РАГІН: — Гэта камерцыйны праект?

Алег ХАМЕНКА: — І так, і не. Ва ўсялякім выпадку, ён не павінен рабіцца выключна дзеля грошай. Дарэчы, я ўжо размаўляў з рэстаратарамі, і яны паставіліся да гэтай ідэі прыязна, хаця і трохі пабойваюцца розных фактараў. Лічу, дзяржава павінна не тое што падтрымліваць, але, хутчэй, маральна натхняць падобныя бізнес-праекты.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ: — Фінансавыя прэферэнцыі ў такім выпадку таксама падаюцца заканамернымі. Чаму б, напрыклад, не прапанаваць вызваліць такі клуб ад падаткаў? Гадоў сем таму мне тэлефанаваў беларускі парламентарый, каб пракансультавацца аб законапраекце, паводле якога традыцыйныя ўзоры народнага мастацтва і іх рэканструкцыя не абкладаліся б падаткамі. Закон такі, наколькі я ведаю, так пагэтуль і не прыняты, хаця цікавыя прэцэдэнты ёсць у суседзяў. Скажам, у Літве выдаюць сертыфікат традыцыйнага майстра, і ён дае права на льготнае падаткаабкладанне.

...Як бачыце, пачаўшы з культуры, мы дайшлі да юрыспрудэнцыі ды эканомікі. Вось такая яна шматбаковая, тэма фальклору! І не выпадае сумнявацца ў тым, што дыскусіі трэба весці пра кожны са згаданых сёння аспектаў. Таму, спадзяюся, мы сабраліся тут не дарэмна…

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ